

ДЗЕЙНАСЦЬ БЕЛАРУСКАГА МОВАЗНАЎЦЫ ВІКТАРА БАРКОЎСКАГА Ў ДАКУМЕНТАХ ДЗЯРЖАЎНАГА АРХІВА МАГІЛЁўСКОЙ ВОБЛАСЦІ

У дадзеным артыкуле адлюстраваны самыя істотныя дакументы, якія тычацца жыцця і дзейнасці ў горадзе Магілёве доктара філалагічных навук, акадэміка Віктара Іванавіча Баркоўскага. Прыведзены дакладныя аўтабіяграфічныя дадзеныя з анкеты, характарыстыка калег.

У Дзяржаўным архіве Магілёўскай вобласці ёсць фонд № 927 Секцыі навуковых супрацоўнікаў. Фонд утрымлівае шэраг цікавых дакументаў, якія тычацца супрацоўнікаў і выкладчыкаў навуковых устаноў Магілёва 1930-х гадоў. У гэты час у горадзе Магілёве жылі і працавалі выбітныя навукоўцы і грамадскія дзеячы, якія пакінулі пасля сябе вялікую спадчыну. У фондзе ўтрымліваюцца асабовыя анкеты навуковых супрацоўнікаў, перапіска з установамі, пратаколы паседжанняў. У секцыю навуковых супрацоўнікаў уваходзілі літаратары, мовазнаўцы, лекар, гісторыкі, архівісты, географы і іншыя. Маюцца дакументы такіх навукоўцаў, як Аляксандр Астанковіч – загадчык Станцыі лекавых раслін; Даніла Васілеўскі – краязнавец, гісторык, літаратуразнавец, педагог, першы дэкан геаграфічнага факультэта, першы загадчык кафедры фізічнай геаграфіі Магілёўскага педінстытута, вязень ГУЛАГа з 20-гадовым стажам [4, с. 14]; Міхаіл Фенаменаў – прафесар эканомікі; Матвей Пруслін – гісторык і грамадскі дзеяч; Янка Андронаў – архівіст, загадчык Гістарыка; Васіль Сакалоўскі – літаратуразнавец і журналіст; Янка Журба (Івашын) – паэт і выкладчык; Васіль Тарасенка – гісторык і археолаг; Сяргей Цытовіч – гісторык і грамадскі дзеяч і многія іншыя.

У пачатку 1030-х гадоў у Магілёўскім педінстытуце працаваў вядомы мовазнавец, прафесар Віктар Іванавіч Баркоўскі (1900–1982). Віктар Баркоўскі – доктар філалагічных навук, акадэмік, член-карэспандэнт АН СССР. Нарадзіўся ў Мінску. Яго бацька быў выкладчыкам старажытных моў. Вучыўся ў Маскоўскім і Петраградскім універсітэтах. Быў у шлюбе з Наталляй Карскай – дачкой слаўтага беларускага мовазнаўцы Яўхіма Карскага. У пачатку 1930-х гадоў Віктар Баркоўскі некалькі год працаваў у Магілёўскім педінстытуце. У секцыі навуковых работнікаў маецца некалькі дакументаў, якія тычацца жыцця і творчасці слаўтага навукоўцы.

Дакументы пераважна на рускай і беларускай мовах, напісаныя ад рукі або надрукаваныя на машынцы.

Сярод шматлікіх анкет секцыі навуковых супрацоўнікаў Магілёва маецца і анкета Віктара Баркоўскага, у якой досыць падрабязна і цікава асвятляюцца некаторыя старонкі біяграфіі Віктара Іванавіча. Бланк анкет надрукаваны на беларускай мове, а Баркоўскі пісаў адказы па-руску:

“Сэкцыя Навуковых Працаўнікоў Беларусі”.

Анкета.

1. Прозьвішча, імя і імя па бацьку. Борковский Виктор Иванович.
2. Узрост. 31 год.
3. Нацыянальнасць. Белорус.
4. Сацыяльнае палажэнне. Профессор (зав. кафедрой). Социальное происхождение – сын преподавателя.
5. Партыйнасць. Беспартийный.
6. Склад сям’і. Жена, ребенок, мать. На ўтрыманні. Трое.
7. Лік пакояў і кв. плошча кватэры. Квартіры не имею. Временно предоставлен мне с семьей один номер в гостинице.
8. Хатні адрас. г. Могилёв-на-Днепре, Днепровская гостиница, № 9.
9. Спецыяльнасць. Общее языковедение и русский язык с диалектологией.
10. Займаемая пасада. Профессор (курсы: Общее языковедение и русский язык с диалектологией).
11. Дзе працуе. Могилевский педагогический институт.
12. Кароткі жыццёпіс:

После окончания с золотой медалью Кишинёвской гимназии поступил на историко-филологический факультет московского Университета (в 1919 г.). Был призван на действительную в.-морскую службу и командирован на экономический факультет хоз. Академии раб.-кр. Кр. Армии и Флота.

В 1921 году окончил первым по успехам Хоз. Академию, а в 1923 году Университет (Ленинградский). При университете был оставлен для подготовки к профессуре по кафедре языка и прошел трехгодичный научный стаж, в качестве научного сотрудника, в научно-исследовательском институте сравнительной истории языков и литератур Запада и Востока. Работал здесь над вопросами русского языка и диалектологии, изучал польский, немецкий, болгарский и сербский языки и т. д. Результат работы – исследование «О языке Суздальской летописи по Лаврентьевскому списку», одобренное Академией наук СССР и принятое ею к печати (поступило в набор). В Академии наук сдана и другая работа «О баснях Ивана Батрака». Преподавание на рабфаке, в военно-морских учебных заведениях, в совпартшколах, занятия с тысячами, обратили внимание на вопросы самообразования, вопросы методики преподавания в средней школе. В результате – работа а в течение шести лет председателем, затем заведующим циклом языков и литературы в институте прядильных культур (на рабфаке) в Ленинграде, ряд статей и работ по методическим вопросам, по вопросам грамматики и поэтики (всего более 20 статей, более 18 печ. листов), книга «Навыки по орфографии и пунктуации», многочисленные рецензии.

13. Ці вядзе навуковую працу і якую.

Заведываю кафедрай в Могилевском пединституте (профессор. Читаю курсы – общее языковедение, русский язык с диалектологией). Подготавливаю к печати книги: «Рабочая книга по языкознанию» (для высшей школы), «Рабочая книга по русскому языку с диалектологией» (для высшей школы).

14. Пералік друкаваных прац (падрабязна).

1. Исследование «О языке Суздальской летописи по Лаврентьевскому списку» (10 печ. листов). Одобрено и принято к печати Академией наук СССР. Сдано в набор в «Известиях по языку и словесности».

2. Статья «О баснях Ив. Батрака». Сдана в Академию наук.

3. «Навыки орфографии и пунктуации». Одобрено Гус'ом. Выходит в ноябре месяц в Ленотгизе (пособие для рабфаков и вузов).

4. «Лабораторный план». – Журнал «Учёба» за октябрь 1924 года

5. Статьи в «Рабфаке на дому» (всего более 20 статей, более 18-ти печатных листов): «Сравнение», «Эпитеты», «Глагол» и т.д.

6. Ряд рецензий по предложению Научно-методического Совета Ленинградского О.О.Н.О. и Ленотгиза.

7. Работаю над книгами для вузов: «Рабочая книга по языковедению», «Рабочая книга по русскому языку с диалектологией».

15. Звесткі аб культпрацы.

а) Ці вядзе культпрацу апрача навучальных устаноў і якую.

Сейчас ещѣ не получил культнагрузки. До Могилева работал (в г. Ленинграде) в качестве руководителя Политпросветсектора, читал лекции, руководил кружком, работал членом редколлегии (три года), состоял постоянным корреспондентом стеновых и учительских газет.

б) Калі не, дык якую працу можа весці (у рабочих клубках, лекціі, у акруговых гарадох і інш.).

Работа со студенчеством: руководитель кружков (выразительное чтение, жив-газета), лекции вне учебного плана, лекции по специальности в различных культпросвет учреждениях. Работа в стенной газете.

16. У якіх профэсійнальных і грамадзянскіх арганізацыях прымае ўдзел.

Избран членом Инициативного Бюро по организации в г. Могилеве секции Научных работников. Избран делегатом на районную городскую конференцию.

17. Заробак, аснаўная пэнсія, пабочныя даходы, заробак членаў сям'і.

Зарабатываю один. Зарплата – 300 рублей (возможны колебания в сторону повышения. Вопрос выяснится в ближайшие дни).

18. Стан здароўя.

На почве переутомления и расшатанной нервной системы (черезмерная работа в студенческие годы: учился в двух вузах и служил – во Флоте) – катар желудка.

19. У якіх профсаюзах быў раней, да ўступлення Саюз Белпрацасьветы.

С 1924-го года член Союза Рабпрос и член Ленинградской секции научных работников.

20. З якога часу ў Саюзе БЕЛПРАЦАСЬВЕТЫ і № сябр. білету.

Продолжаю состоять в Союзе Рабпрос, нового билета (Белпрацасъветы) ещё не получил.

УВАГА:

Отмечаю общественную свою работу до перехода в Могилевский пединститут в качестве профессора общего языковедения и русского языка с диалектологией.

С 1919 г. до 1925 г. – на действующей в.-морской службе в рабоче-крестьянском Красном Флоте.

С 1927 года в местном Ленинградского селско-хоз. института, Рабфака и Высших Педкурсов (два года преподавателем, один год – руководителем политпросветсектора).

С 1929 г. член местного Бюро секции Научных работников и член Жилищно-бытовой комиссии Ленинградской секции Научных работников.

С 1927-го года член редколлегии стенгазеты и постоянный сотрудник газеты.

Постоянный руководитель различных студенческих кружков (живгазеты и разительного чтения и т.д.).

Всю указанную работу нес до момента переезда в этом году в г. Могилев.

Дата запаунения. 31 октября 1930 г.

Подпис. Профессор В. Борковский.” [1]

Дакумент датуецца 1930 годам. І варта звярнуць увагу на беларускую і рускую тагачасныя мовы, якія змены адбыліся за гэтыя дзесяцігоддзі ў правіпасе і тэрміналогіі. Многія словы зараз гучаць вельмі нязвыкла і дзіўна. А ў той час быў перыяд дзяржаўнай палітыкі беларусізацыі. Распрацоўвалася тэрміналогія і правілы напісання. І сам Віктар Баркоўскі не застаўся ў баку ад такіх вялікіх зрухаў у філалагічнай сферы і таксама выступаў па пытаннях рэформы беларускага правапісу.

Наступны дакумент утрымлівае характарыстыкі “сяброў сэкцыі навуковых працаўнікоў горада Магілёва для прэміравання”. Сярод іншых быў адзначаны і В. Баркоўскі: “Баркоўскі Віктар Іванавіч – беспартыйны, прафэсар, курс агульнага мовазнаўства, рас. дыялекталегія, мэтодыка мовы і літаратурнае кіраваньне завочным Пэдінстытутам. Курс прадметаў пабудаваны і распрацоўваюцца на грунце марксісцкай мэтадалогіі. Навуковы плян выконваецца поўнасьцю. Прагулаўня было. Занава арганізавана і плянава разгорнута навучаньне па завочнаму Пэдінстытуту. За 2 гады працы у Магілёве надрукаваў два мовазнаўчыя артыкулы, даў праэкт па рэформе беларускага правапісу, напісаў і здаў у друк дзьве рабочыя кніжкі па мове, рыхтуе “мэтодыку мовы”, “артаграфічны даведнік”, “як вучыцца завочніку”, “аб кіно”. Рабіў шэраг навуковых дакладаў па даручэньню СНП. Член Бюро сэкцыі, загадвае сац. бытавым сэктарам. Прэміраваны 1 раз за ударную працу [3]. Варта звярнуць увагу на тое, што ў той час, калі ўзмацнялася таталітарная сістэма ў Савецкім Саюзе, акцэнт рабіўся на ідэалагічным складніку. Таму, напрыклад, характарыстыка пачынаецца з партыйнасьці, падкрэсьліваецца роля марксісцкай мэтадалогіі.

Таксама ў фондзе ёсьць цікавы дакумент, які тычыцца падпіскі на навуковыя выданні. Пры гэтым ужо напісаны іншыя хатнія адрэсы, чым у анкеце. Спіс складаецца з 17-ці выданняў на балгарскай, францускай, нямецкай і іншых мовах: “Пра-

шу выпісаць для мяне па адрасу – USSR Магілёў на Дняпры БССР, Ленінградскі завулак д. 8, кв. 1а, праф. В.І. Баркоўскаму – наступныя замежныя выданні, якія неабходны мне для навуковай працы: Часопісы на 1932 год...” Сярод іх: “Slavia”. Praha., “Македонскі прегледь” Софія, “Revue des etudes slaves Paris. Monde slave”. Paris. Усяго 17 замежных выданняў [2].

Віктар Баркоўскі варты нашай памяці і ўшанавання ў горадзе Магілёве. Лічу, што для гэтага неабходна назваць у яго гонар адну з вуліц Магілёва, размясціць на будынку Педінстытута (Ленінская, 35) памятную шыльду. Фонд навуковых супрацоўнікаў утрымлівае ў сабе безліч цікавых і унікальных дакументаў, якія чакаюць сваіх даследчыкаў.

Спіс літаратуры

1. Ф. 927. Оп. 3. Спр. 2. Стар. 6.
2. Ф. 927. Оп. 3. Спр. 3. Стар. 29.
3. Ф. 927. Оп. 3. Спр. 6. Стар. 12 адварот.
4. Шаруха, І.М. Прафесары і выкладчыкі геаграфічнага факультэта Магілёўскага педагагічнага інстытута (1934–1978) : бібліяграфічны даведнік / пад агульн. рэд. І.М. Шаруха, Т.М. Шаруха. – Магілёў : Выд-ва МДУ імя А.А. Куляшова, 1999. – 84 с.